

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ващук Ю.А.

студентка факультету перекладачів

Київського національного лінгвістичного університету

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ НІМЕЦЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Віртуальний комунікативний простір – це нова сфера функціонування мови, яка відрізняється специфічними рисами: канал зв'язку, гіпертекст, інтертекстуальність тощо. Комунікація у блогах є культурно-зумовленою та пов'язана з наявністю певних стереотипів. Розглянуто поняття лінгвокультурного бар'єру як певної сукупності характеристик тієї чи іншої локальної культури, мовних засобів їх вираження і комунікативних стратегій, що ускладнюють або перешкоджають досягненню комунікативної мети. Досліджено специфічні риси мовної поведінки комунікантів у віртуальному просторі під час спілкування у блогах, аспекти конфліктного дискурсу та види комунікативних стратегій. Таким чином, лінгвокультурні відмінності детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації і збільшують кількість комунікативних збоїв.

Ключові слова: комунікація, віртуальний дискурс, комунікативна стратегія, комунікативна поразка, лінгвокомунікативний бар'єр, міжкультурна комунікація, культурна глобалізація.

Постановка проблеми. Умови глобалізації породжують певні проблеми міжкультурної комунікації в сучасному суспільстві. Світ стає все більш тісним на основі економічної, політичної, технологічної, інформаційної інтеграції, що, в свою чергу, призводить до зростання культурної самосвідомості. Проте, культурні особливості менше піддаються змінам, чим політичні та економічні, а міжкультурна комунікація стає важливим фактором регуляції як внутрішнього життя, так і відносин між народами, що потребують діалогу [9]. Віртуальний комунікативний простір – це нова сфера функціонування мови, яка відрізняється специфікою каналу зв'язку. Якою саме мовою спілкуватися – одне з ключових питань міжкультурної інтернет-комунікації. Сукупність блогів становить динамічну всесвітню інформаційну систему, в якій відображаються суспільні зв'язки та культурні меми. Таким чином, вивчення комунікації у блогах становить важливий компонент системного аналізу віртуального дискурсу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю систематизації мовних засобів, які використовуються у віртуальних щоденниках [2].

Метою статті є аналіз ролі міжкультурної комунікації в умовах спілкування в інтернеті. **Об'єктом дослідження** є дискурс сучасних німецькомовних інтернет-форумів.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення електронної комунікації тільки починається, проте вже намічені певні напрямки в розгляді характеристик комп'ютерного дискурсу (роботи Е. Брейді, Є.Г. Буторіна, Е.Н. Ширяєва, Дж. Барбатсіс, П. Ліпперт, М. Феган, К. Хансен, Е. Лейн, Е. Лолі і ін.), в дослідженні

комп'ютерного жаргону (О.І. Єрмакова, О.А. Кармизова, П.В. Ліхолітов, Е. В. Лушнікова, Е. І. Шейгал). У роботах вітчизняних та зарубіжних лінгвістів аналізуються структурні та функціональні особливості Інтернет-дискурсу (О. М. Галичкіна, С. С. Данилюк, Н. В. Коломієць, Г. М. Трофимова, М. Galvin, J. Topnow), а також особливості функціонування мовних засобів у цій віртуальній реальності (М. Б. Бергельсон, А. Д. Белова, О. І. Єрмакова, П. Є. Кондрашов, D. Crystal, L. Lengel, С. Thurlow, А. Tomić). У деяких працях здійснюється також аналіз успішності / неуспішності віртуальної комунікації, розглядаються причини так званих комунікативних невдач (М. О. Столярова, G. Kearsley) та ін. В більшості робіт дослідженню піддаються лише окремі особливості віртуального дискурсу, проблема функціонування мови в новому комунікативному просторі так і залишається невирішеною. Міжкультурна комунікація в межах комп'ютерного дискурсу становить предмет дослідження наукових праць Д. Кристал, С. Урайт, С. Геррінг, Н. Г. Асмус, О. М. Єлькіна, О. В. Лутовінова та ін.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-простір характеризується постійним зростанням кількості комунікантів, розширенням технічних можливостей для комунікації, виникненням нових жанрів і модернізацією існуючих. Віртуальна комунікація являє собою мовну й мовленнєву взаємодію між суб'єктами за допомогою Інтернету. Під час віртуальної комунікації утворюється особлива модель реальності. Ця реальність характеризується «ефектом присутності людини в ній і дозволяє взаємодіяти з реальними і уявленими об'єктами» [2;5]. Блогосфера постає «як один з найбільш розвинутих ареалів комунікативного

інтернет-простору» [6]. Блог поєднує такі риси, як публічність, суб'єктивність та експресивність, адже записи призначаються й доступні для широкого загалу, втілюють авторську точку зору, його світогляд та мають на меті самопрезентацію автора, розкриття його особистості чи деяких її іпостасей – реальних або ж віртуальних. Основна комунікативна мета блогінгу (ведення блогу) базується на прагненні людини (кількох осіб чи корпорації) представити себе та/або свої погляди, знання, вміння, здобутки, або й просто переживання світові. Тому в текстах блогів досить виразно проступає індивідуальність автора, зокрема його мовна особистість. За Д. Кристалом, кожен окремий блог — це «асинхронний чат» [7]. Функціонування мови як основного засобу спілкування відображає специфіку когнітивних і комунікативних процесів при комп'ютерно-опосередкованій комунікації [2].

Аналіз 1250 блогів на порталі <http://blog.i.ua/> показав, що лише 150 з них ведуться українською мовою. Українські блогери досить часто використовують російську мову у власних блогах, щоб отримати більше відгуків на свій запис у віртуальному щоденнику, що бумовлено меншою поширеністю української мови у світі і, відповідно, в інтернет-мережі. Проблема вибору мови залежить від ряду факторів, зокрема її престижу, а також від ступеня володіння нею [2].

Міжкультурне спілкування і взаємодія базуються на розумінні культурних відмінностей. Будь-яка спроба знищити систему культурних цінностей іншого як наслідок має втрату контакту, виникнення бар'єрів у спілкуванні, закритість, самозахист і захист своєї самобутньої культури [8]. Тому вияв поваги, цікавості до культури народу, позитивної оцінки перспектив його розвитку – підґрунтя ефективної міжкультурної комунікації. Мета міжкультурної комунікації – пріоритет дотримання своїх інтересів у своїй культурі та пріоритет дотримання інтересів партнера в його культурі [8]. Під час міжкультурної комунікації також постає питання правильного вибору мовних засобів і використання їх у конкретній мовній ситуації. Важливість цього положення зростає в умовах віртуального спілкування представників різних лінгвокультур та наявності в них певних стереотипів. Лінгвокультурні стереотипи – культурно-детерміновані уявлення про етноспецифічні риси представників лінгвокультурної спільноти – це феномени концептуальної та мовної картин світу, що формуються на основі когнітивних процесів селекції, редукції й генералізації. Лінгвокультурні стереотипи належать до комунікативного фонду мовців, який зумовлює їхню відповідну поведінку та очікування щодо поведінки

співрозмовника [1]. За класифікацією, запропонованою І. Ю. Марковіною, стереотипи, що складаються в свідомості певного народу по відношенню до іншої, близької даному, народу або має для нього певне значення, називаються «гетеростереотипами» [16]. Гетеростереотипи народжуються з опозиції «свій» - «чужий» (Л. В. Цуріков). С. Г. Тер-Мінасова виділяє наступні джерела виникнення стереотипів: анекдоти, національна класична література, фольклор, національна мова [17]. Носії мови розуміють, що граматичні або лексичні помилки іноземця викликані об'єктивними причинами, зокрема, недостатнім знанням їх рідної мови. Однак помилки культурного плану найчастіше співвідносяться не із «незнанням» культури, а з психологічними, особистісними, причому негативними, якостями людини [14]. Таким чином, стереотипи здатні поглибити відчуття стійкого нерозуміння або негативу по відношенню до інших культур.

Аналіз мовних засобів став підґрунтям для визначення потенційного ризику комунікативних поразок, які відбуваються під час інтернет-спілкування [2]. Загалом комунікативними невдачами вважається: 1) повне або часткове нездійснення комунікативного наміру мовця, вираженого через інтенцію висловлювання; 2) порушення процесу обміну інформації; 3) невірну передачу або невірне сприйняття комунікативної установки комуніканта або окремих елементів повідомлення; 4) незапланований емоційний ефект; 5) наявність комунікативних висловлювань, що сигналізують про порушення ходу розгортання дискурсу [2;4].

Аналіз текстових повідомлень у блогах доводить думку про те, що лінгвокультурні відмінності комунікантів детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації і збільшують кількість комунікативних збоїв, що зумовлено дотриманням кожним з представників своєї власної комунікативної стратегії в процесі комп'ютерно-опосередкованого спілкування. Це так звані «ендостереотипи», тобто зовнішні стереотипи, що склалися у представників однієї культури щодо іншої, та «екзостереотипи», або «міфи певної культури щодо самої себе» [15]. Якщо поведінка учасників блогу відповідає однакової або ж схожій мовній стратегії, це дозволяє досягти ефективності й успішності віртуальної комунікації [2].

Відповідно до характеру комунікації можна виділити такий тип дискурсу, як конфліктний, конфлікт у даному випадку можна визначити як зіткнення позицій опонентів на основі протилежних інтересів та цінностей [12;13;14], а конфліктну ситуацію як генеральне планування та вибір мовних засобів здійснення комунікації відповідно до комунікативного

наміру мовця в умовах конфлікту, коли мовець робить спробу нав'язати свою волю супротивнику, змінити його поведінку на протилежну або всіма можливими засобами усунути його [10;11]. Якщо під час реальної комунікації значну роль відіграє контекст, у який поміщена конфліктна ситуація – місце і час, передумови виникнення конфлікту, соціальний статус учасників, їх вік та стать – то у випадку Інтернет-комунікації такі дані не можуть слугувати джерелом інформації, адже їх встановити практично неможливо. Тим більше при цьому зростає роль самої мережі Інтернет як значного фактору впливу на вибір комунікативних стратегій [10]. Нерідко представники західних культур уникають окремих тем у спілкуванні, оскільки вважають їх надто особистими, не «для широкого загалу» [11]. У таких умовах соціальні мережі, форуми та чати стають свого роду – віддушиною, де учасники комунікації активно користуються своєю анонімністю для обговорення питань, про які не прийнято говорити вголос. Тобто користувачі можуть виходити за межі своїх звичних комунікативних ролей та дозволити собі вищий рівень експресивності та прямолінійності [напр. форуми www.pi-news.net та www.goFeminin.com]. Разом з цим зростає і роль суб'єктивності оцінок та тверджень, що містяться у коментарях, важливим елементом аналізу стають стратегії і тактики, які використовуються мовцями, а також та реакція, яку вони викликають у опонента [10;11]. На основі проаналізованих реплік (близько 900 одиниць) було виділено три основні стратегії, які реалізуються комунікантами [10]. За допомогою **конструктивних стратегій** у разі незгоди робиться спроба переконати опонента «мирним шляхом», не порушуючи кооперативних принципів спілкування, не дискредитуючи опонента, уникаючи конфлікту: *Glauben wir wirklich, die russischen Eliten sind moralisch edler als die Westlichen? Russische Propaganda ist der westlichen im Moment möglicherweise überlegen. Bleiben wir kritisch gegenüber Russland, gegenüber den USA und gegenüber der EUdSSR !!!* (*GoFeminin.de*). **Псевдо-конструктивні стратегії** сприяють маніпулюванню оцінками та враженнями учасників і свідків конфлікту, демонструючи ввічливість та кооперативність, насправді ж створюючи вигідний для себе

контраст до некооперативної поведінки опонента та іронізуючи над його думкою): *Ich wünsche dem Autor und einigen Kommentatoren mal ein paar Tage im Sowjetparadies. Keine Sorge: Die Kolchose ist garantiert Moslem- und Schwulenfrei. Viel Vergnügen!* .(*PI-News.net*). Застосування **деструктивних стратегій** слугує не стільки для переконання опонента чи дискредитації його в очах свідків конфлікту, а швидше для провокування у опонента негативних емоцій, для демонстрації абсолютної антипатії і небажання співпрацювати, і навіть вираження агресії): *- Ich fordere dass diese vor lauter Hass qualmenden —Beiträge eines —Hillu! gelöscht werden und der Typ gesperrt wird. So einer passt nicht zu PI. - Du hast hier gar nichts zu fordern!* (*PI-News.net*). Відповідно, комунікативну стратегію можна розглядати як складову одиницю комунікативної ситуації (дискурсиву). При цьому вона володіє як узагальненими характеристиками певного дискурсивного ряду, так і конкретними, індивідуальними характеристиками, якими її наділяє конкретний суб'єкт комунікації [10].

Висновки. Міжкультурна комунікація – базовий елемент формування, відтворення, збереження і трансляції культури як у цілому, так і його складових [9]. Стереотипи впливають на типові моделі мовленнєвої поведінки, змінюючи конфігурацію комунікативних ходів заради досягнення компромісу. Міжкультурні відмінності детермінують характер комп'ютерно-опосередкованої комунікації та істотно впливають на успішність комунікації і подолання лінгвокультурних бар'єрів [2]. Для досягнення двобічного ефективного спілкування необхідна взаємокорекція комунікативної стратегії мовних партнерів. Ефективність комунікації у віртуальному просторі підвищується, якщо учасники спілкування володіють знаннями про характеристики іншої культури, тобто спілкування в інтернет-просторі вимагає володіння не тільки технічними засобами і мовою, а й певними фоновими знаннями [2]. Важливий аспект вдалої міжкультурної комунікації – когнітивна гнучкість, тобто «готовність до сприйняття явищ, незнайомих індивіду з попереднього досвіду, визнання права представників іншої культури на сприйняття світу з інших понять і здатність до подолання комунікативних невдач» [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грибок О. М. Об'єктивація лінгвокультурних стереотипів у німецькомовному побутовому дискурсі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня к.ф.н. Харків, 2019. С.-21
2. Гусева А. С. Проблеми міжкультурної комунікації у віртуальних щоденниках (лінгвістичний аспект). Мова. 2013. № 20. С.-109-112

3. Волкова О. В. Лингво-культурные барьеры компьютерно-опосредованной коммуникации : автореф. дис. к.ф.н — Ульяновск, 2007. С.- 21.
4. Лутовинова О. В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса: автореф. дис. д. филол. н. Волгоград, 2009. С. - 39.
5. Асмус Н. Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства : дис. канд. филол. наук. 2005. С. - 265.
6. Елькина О. М. Лингво-социокультурные особенности языковой деятельности в сфере компьютерно-опосредованной коммуникации (на материале англоязычных блогов): автореф дис. к.ф.н. – 2012. С. - 28.
7. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. - Cambridge University Press, 2004. - 284 p.
8. Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур: методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межнациональной толерантности: [учеб. пособ.] – С.-Петербург: 2005. С.-281.
9. Аксьонова В. І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011, 45, с. -128-140.
10. Міхіденко К. О. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 26. – 2014. С. – 161-169.
11. Сахарчук Л. І. Методологія комунікативних досліджень: Монографія. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. Стефаника, 2006. С. – 214.
12. НПК Conflict barometer 2010 / Simon Ullrich, Laura Schelenz – Heidelberg Institute for International Conflict Research e. V., Germany, 2010 – 130 p.
13. <https://www.urbandictionary.com> [Электронный ресурс] (11.09.2018)
14. Барбашева Ю. А. Проявления стереотипов в межкультурном общении (на примере американской, английской и русской лингвокультур). Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 7 (25) 2013, часть 1
15. Леонтович О. А. Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения. М., 2005.
16. Марковина И. Ю., Сорокин Ю. А., Сухороких Е. В. Кинематографический и художественный текст: проблемы его восприятия и реконструкции // Текст и его изучение в вузе и в школе. М., 1991. С. 19-27
17. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: СЛОВО/SLOVO, 2000.

Вашук Ю.А.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ ОБЩЕНИЯ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ НЕМЕЦКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ.

Виртуальное коммуникативное пространство - это новая сфера функционирования языка, которая отличается специфическими чертами: канал связи, гипертекст, интертекстуальность и тому подобное. Коммуникация в блогах является культурно-обусловленной и связана с наличием определенных стереотипов. Рассмотрено понятие лингвокультурного барьера как определенной совокупности характеристик той или иной локальной культуры, языковых средств их выражения и коммуникативных стратегий, затрудняющих или препятствующих достижению коммуникативной цели. Исследованы специфические черты речевого поведения коммуникантов в виртуальном пространстве во время общения в блогах, аспекты конфликтного дискурса и виды коммуникативных стратегий. Таким образом, лингвокультурные различия детерминируют характер компьютерно-опосредованной коммуникации и увеличивают количество коммуникативных сбоев.

Ключевые слова: коммуникация, виртуальный дискурс, коммуникативная стратегия, коммуникативное поражение, лингвокоммуникативный барьер, межкультурная коммуникация, культурная глобализация.

Vashchuk Y.

LINGVO-CULTURAL STEREOTYPES OF COMMUNICATION IN THE INTERNET IN GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES.

Virtual communicative space is a new sphere of language functioning that has specific features: communication channel, hypertext, intertextuality, etc. Blogging is culturally predetermined and related to the presence of certain stereotypes. The concept of the linguistic and cultural barrier as a certain characteristics set of one or another local culture, linguistic means of their expression and communicative strategies that complicate or hinder the achievement of the communicative goal are considered. The specific features of communicators linguistic behavior in the virtual space during communication in blogs, aspects of conflict discourse and types of communicative strategies are explored. Thus, linguistic and cultural differences determine the nature of computer-mediated communication and increase the number of communication failures.

Key words: communication, virtual discourse, communicative strategy, communicative defeat, linguistic communicative barrier, intercultural communication, cultural globalization.